SZÁRAZ
MIKLÓS GYÖRGY

I kisregény I

TIBETI SZÉL

Tizenhét

Az álom úgy söpörte ki a valóság kicsinyes részleteit a fejéből, ahogy szélvihar takarítja ki a szemetes udvart. Nem hagyott maga után semmit, csak a tiszta, kék eget. Dzsampal Gyaco magától ébredt, felült az ágyán, és egyetlen mozdulattal visszaparancsolta a surranó szolgákat. Korán volt még, a Hajnalcsillag biztatóan ragyogott, amikor a nyolcadik dalai láma kilépett a Potala tetőteraszára. Nem meditált, a mellvédhez sétált, és a reszketeg, sárga derengésben elbámult a széles völgy fölött. Csönd volt, áttetsző és engedékeny csönd. Egy sas árnyéka suhant át a meszelt falon. Messze túl a folyón, marék sörét a sztyeppe aranyán, vadszamárcsapat legelt. Szabad szemmel mozdulatlannak látszott a dűnéi és zátonyai közt tekergő víz is, zöld üvegként tündökölt a sárga és rőt homokon. Dzsampal Gyaco az idegen férfira gondolt, aki valahol ott alszik lent a Söl zegzugos utcáinak valamelyik házában. Ahogy tekintete végigfutott a lapos háztetőkön és az udvarokon, mintha moccant volna valami. A távcsőért nyúlt, és amikor megtalálta, amit keresett, elámult. Először azt hitte, kutyát lát, aztán rájött, hogy a fehér bundájú állat egy farkas.

– Mit akarsz? Miért jöttél? Miért vagy itt? – suttogta a láma, és amikor eszébe jutott, hogy ugyanezt a három kurta kérdést szándékozik feltenni az idegennek is, elmosolyodott. Segítő démon lehet, gondolta, vagy küldött. Nem acsarognak rá a kutyák.

Az állat a folyó felé tartott, és Dzsampal Gyaco követte a tekintetével, míg el nem tűnt a szeme elől. Akkor letette a messzelátót, úgy helyezkedett el a teraszon, hogy a kelő nap a háta mögött legyen, és elmerült abban a belső birodalomban, amiben semminek nincs alakja, nincsenek színek, szagok és ízek, nincs nappal és éjjel.

Tizennyolc

Amikor visszatér az anyagtalan belső világból, ami mégis magában foglalja az ezerszer ezerszer ezer mindenséget, ahogy tudata visszaszivárog a testébe, és kitölti, mint víz a korsót, amikor ismét önmagára ismer, érzi tarkóján a nap erejét, hallja az áldozati étkeket fosztogató egerek surranó neszezését, akkor kinyitja a szemét, és már tudja, hogy mit kell tennie. Intésére bársonyléptű szolgák suhannak, szerény reggelijét, a mézzel és szárított sárgabarackkal ízesített campát nem az évszázadok porától és az égő kanócok kormától bűzös leheletű, hűvös szobában, hanem a teraszon tálalják. Rövid imát mormol, eszik. Ahogy végez, elhessenti a buzgó ruhatárnokot, a fontoskodó szertartásmestert. Olyan eltökélt, hogy a méltóságok hajlongva, hátrálva, zokszó nélkül visszavonulnak. A mellvédhez lép, a távcsőért nyúl, és amikor a lopakodók és fürkészők legfőbb főnökét kéreti, láthatatlan szolgák sietnek hatfelé.

Annyi idő telik el, míg kétszer felforr az edényben a víz, míg a fekete bagoly lenyel egy vándorpatkányt, míg az alkalmat leső démon ötszázat pislant.

– Hívattál, Kundun.

Dzsampal Gyaco leereszti a távcsövet, de nem fordul embere felé, szabad szemmel is a Söl lassan megelevenedő utcáit vizslatja.

– Este elmegyünk hozzá – mondja. – Meg tudod szervezni?

Lobsang Kunga nem mutat meglepetést.

– Ahogy kívánod, bölcsesség óceánja.

– Sötétedés után. Kettesben. Csak te meg én.

A titkosszolga elgondolkodik, aztán meghajol.

– Oroszlántrónus ura, én majdnem mindent meg tudok szervezni. Ha úgy kívánod, feltárom neked a tanácsnokaid és minisztereid olyan rejtett vágyait, amiről ők maguknak sejtelmük sincs. De megszabadítani tőlük csak egy módon tudnálak.

Dzsampal Gyaco elmosolyodik, a főnyomozója felé fordul. Bízik az emberében, ő még gyerek volt, amikor először találkoztak, Lobsang Kunga talán harminc. Mulattatja a kifejezés.

– Azt az egyetlen módot, Lobsang, sohasem fogjuk használni.

– Természetesen, Kundun.

– Este. Sötétedés után. Ketten. Gyalogszerrel. Egyszerű csubában. A háziakat ne távolítsd el. Az asszonyt… Dönkar? Az asszonyt és a gyereket is látni akarom.

– Úgy lesz, ahogy mondod, Kundun.

– Ők ne tudjanak róla. Ne értesítsd őket. Minden úgy legyen, ahogy lenni szokott.

– Értem, Kundun. Nem tudnak majd semmiről.

Vár, majd mivel a láma nem szól, meghajol.

– Ha más parancsod nincs, távoznék, Kundun.

– Kérés, Lobsang. Kérés.

A fülelők parancsnoka felpillant, tekintetük összevillan.

– Ahogy parancsolod.

Dzsampal Gyaco érti a tréfát, int, aztán eszébe jut valami.

– A farkasról tudsz valamit?

Lobsang Kunga nem mutat meglepetést, elgondolkodik. A láma élvezettel figyeli, ilyenkor az a képzete támad, hogy bizalmas embere agyában végtelen könyvtár rejtőzik, amiben szerzetesek végtelen serege moccan, könyveket és fóliókat lapoznak, hogy amikor megtalálták, amire szükség van, jelentsék gazdájuknak. Szinte kívánja, hogy a minden titkok tudója beismerje, nem tudja, mire gondol. Csalódnia kell, de annak is örül.

– A fehér farkas? Őt kérdezed, Kundun? A vörös folttal a mellén?

A dalai láma nem szól, helyeslően mosolyog.

– Nem tudtam, hogy tudsz róla – ismeri el Lobsang Kunga. – Pedig tudom, hogy előtted nincs titok, neked semmi sem kerüli el a figyelmedet. Bocsáss meg felfuvalkodott szolgádnak.

– Mit tudsz?

– Az ünnep délelőttjén jelentették, hogy átúszta a folyót, aztán a Maitréja szentélyében megpihent. A Csakpo-ri lábánál muzulmán mészárosok koncot vetettek neki, de rájuk sem pillantott. Mintha keresett volna valamit vagy valakit.

– Kit?

– Sejtelmem sincs, Kundun. Azt mondták… Mondanak sok mindent.

– Folytasd.

– Még azon az éjszakán megrémített egy asszonyt, aki a Söl sötétjében kódorgott. Négykézláb. Azt mondta, a hófarkas, a fehér farkasdémon az egyik ház sarkánál ült, és a szeme izzott. Ennyit tudok, Kundun. Nem fordítottam rá elég figyelmet. Talán mert az asszony részeg volt. Azóta nem kaptam hírt. Nem is kérdezősködtem. Nem gondoltam, hogy fontos lehet. Nézd el a hanyagságomat.

– Nem ment el – mondja Dzsampal Gyaco. – Most is itt van. Tudom.

Vár. Hallgat. Kedvére való, hogy a mindent látónál és mindent hallónál többet tud.

– Megkérdezhetem, Kundun, kitől származik…?

Nem fejezheti be a kérdést, a láma közbeszól.

– Megvannak a saját… – elgondolkodik, elmosolyodik – a saját eszközeim.

Lobsang Kunga töpreng, villan a szeme, pillantása a messzelátót keresi, ám arca közömbös, finom rándulás sem árulkodik a megkönnyebbülésről.

– Nem kétséges, Kundun. Ismétlem, előtted nincs titok. Csak ezért nem csüggedek. Mit vársz mihaszna szolgádtól?

– Mit gondol a mihaszna szolga? Mit keres itt ez a farkas?

A titkosszolga éppen csak annyit késlekedik, hogy ne tűnjék meggondolatlannak a válasz.

– Istenkirály – kezdi –, minden földi és égi hatalom birtokosa. Senki vagyok. Fehér selymen alig látható piszokfolt. Macska, aki a templom galambjaira vadászik. Te a fény vagy. A tudást őrző tenger. Hogyan vetemedhetnék arra, hogy véleményt mondjak valamiről, amihez nem értek? Hűségem pecsétje töretlen. Remegve várom utasításaidat, de tőlem a holt kérdezd, a kit és a mikort. A miért nem az én hatásköröm.

– Elég, Lobsang – nevet a láma. – Az a gyanúm, hogy ámítasz engem.

– Hogy merészelném, Kundun. Mondd, mit tegyek?

– Légy itt este, amikor az égen járó istenek már mind odafent ragyognak.

– És a farkas? Parancsolod, hogy előállítsam neked?

A terasz átforrósodott, milliárd nyílvessző záporozik a felhőtlen tibeti égből. Dzsampal Gyaco int, a mellvéd felé indul, embere követi. Néma, láthatatlan szolgák surrannak, a terasz hosszában kifeszítik a vörös napfogókat. A dalai láma kezébe veszi a látcsövet.

– Mutasd meg nekem a házat.

A főnyomozó a mellvédhez lép, végigfuttatja tekintetét az alant elterülő falun, melynek fele napfényben fürdik, másik felére éppen a palota és magas hegye vet árnyékot. Két pillanat sem szükséges, hogy a gyakorlott szem eligazodjon az utcák és sikátorok szövevényén.

– Ott a szélen – mutatja. – Amelyiknek a kapuja előtt a szürke tehén ácsorog.

Dzsampal Gyaco szeméhez emeli a messzelátót. A csönd mélyén kakas kukorékol, szél kaparász.

– Ne törődj a farkassal – mondja a láma, és a távcsövet nem veszi le a szeméről. – Jó hír hozója, nem éhszomjú, vasnyelvű pokolküldött. Érzem. De azért megkérem Tszan Raptant, hogy nézzen bele a csontokba. Eredj, Lobsang. Rengeteg elintéznivaló vár mindkettőnkre, míg este találkozunk.

Tizenkilenc
Nala története

Az udvaron játszom. Hátul a sarokban. Az itatóvályúnál. Reggel van. Éjszaka fagyott, de akkor már süt a nap, és a víz tetején olvadozik a jég. Vékony és átlátszó, mint az üveg. Szép. Nagyon tetszik. Legjobban ott, ahol a víz és a jég találkozik. Hullámos partú, csillogó és törékeny félszigetek. Felülről nézem. Azt képzelem, hogy magasban vagyok, és ott lent a víz a tenger. És akkor a jégcsipke formáiban meglátom Buddhát. A körvonalait. Gyorsan történt. Egyszer csak ott van. Nézem őt. Aztán közelebb hajolok. Még közelebb. Egyre közelebb. Aztán már nem tudok megállni. Repülök. Vagy inkább zuhanok. De nem félek kicsit sem. Nem is akarok megállni. Ezért mondom, hogy repültem. És a zuhanásnak nem volt vége, mert ahogy közeledtem, mindig újabb és újabb Buddha tűnt fel. Minden Buddha minden darabkája ugyanaz a Buddha volt. Jampa talált rám, az öreg jakpásztorunk. Hiába szólongatott. Hallottam őt, de nem figyeltem rá. Nem akartam visszajönni. Fel akart kapni, ölbe venni, de nem tudott. Öreg és ráncos, de úgy kapja fel a jakbocsot, mint egy vánkost. Szarvánál leteperi a felnőtt bakkecskét. Azt mondja, mintha egy himalájai cédrust akart volna kihúzni a földből. Azt mondja, olyan súlyos voltam, mint egy zsák só. Megmozdítani sem tudott. Tapsolva táncolt körülöttem, aztán óbégatva elrohant Dönkarért. „Beleköltözött a kődémon!" Ezt kiabálta. „Nalát megszállta a démon!" Mire visszatértek, újra az arcomat láttam a vályú vizében. Dönkar felkapott, én meg mosolyogva azt mondtam, hogy semmi baj. Minden jól van. Nagyon jól van. Ők meg nevettek. Azóta sokszor megtörtént ugyanez. A folyóparton játszottunk hárman. Nasi, Nele meg én. A tavaszi nagy hajtás idején. Kergetőztünk. Homokfalut építettünk. Bámultuk, hogyan hajtják a nyájakat a gázlón. Fújt a szél. Felnéztem egy fára. Bele a lombjába. Reszkettek és csillogtak a levelek. Tömérdek levél. És a rajzában megint megláttam őt. Nőtt, egyre nőtt, én meg zuhantam fölfelé, és bárhová néztem, a fülére, a térdére, a köntöse szegélyére, ott újra megjelent kicsiben, és nőni kezdett, homokszemnyi pontból nőtt, nőtt. Így ment sokáig, mert jó volt. Azóta is sokszor láttam. Homokban, tócsákban, felhőkben. Mindenütt ott van. Csak nézni kell.

HORVÁTH LÁSZLÓ IMRE

| regényrészlet |

ROSSEB

(Chotowka – Somogysámson, 1916)

A vasútállomáson elment egy tábori bordélyház mellett.

Hosszú sor kígyózott a legénységi szajhákat rejtő két batárnál, előttük kövér öregasszony ült kisszéken, az osztotta be a katonákat. Kis János nem állt be, bár érzett nyugtalanságot, szégyellte magát. A betegségekről röplapokon és tiszti eligazításokon is beszéltek neki, a dologról katonák közt állandóan. Kis Jánosnak még nem volt része benne. Mióta besorozták, nem is látott lányt, csak mikor

vonultak Kaposváron, le a szerb háborúba. Később a tábori személyzetből konyhásnőket, nagydarab éltes medvéket. Néhány ápolónőt, mikor a Cserenháról lejőve feküdt fél napot a fagyásával. Csakhogy akkor mozdulni is alig bírt. Kenőcsöt kapott tőlük meg teát. Aztán menni kellett vissza, nála sokkal rosszabbul volt a többi, ő bírta még. Talán ezekkel is így van a sorban, hogy rosszabbul bírják. Azért várakoznak, mint a konyhakocsi előtt, cigarettázva, zavartan beszélgetve, bajuszt sodorgatva.

Az út két napnál is tovább tartott, mégis hamar letelt. Jó darabon a hadtápvonattal utazott, azzal keveredett le Budapestre. Utána a szabadságos papírjával bárhova felengedték. Minden tisztnek kötelességszerűen szalutált, meglepetésére viszonozták is. Kijárt a hajtókájára írt 44-es számnak. A Rosseb-bakák híresek voltak az országban, Szabács, a nagy téli csata a Kárpátokban, az előző év megannyi ütközete, Cserenha, Sopanow és a többi után.

Sokszor órákat kellett várni az átszállásra, Budapesten is. Sétált a Nyugati pályaudvar környékén, beült egy apró bormérésbe, pincepörköltet evett, rizlinget ivott hozzá. A sváb hentesnél teperőt vett az útra. Friss kenyeret is adtak hozzá nagy karéjjal, káposztával töltött csípős almapaprikát. A köténys eladónő nyájasan bánt vele. Végre akadt vonat, ami Székesfehérvárra ment.

Onnan Dombóvár, aztán Fonyód, Siófok. Ott szállt le, aztán már gyalog indult tovább. A falvak közt szekérre kérezkedett fel. Nagyon nem is kellett kéredzkednie. Somogyországban volt már, mindenhol megálltak a szabadságos Albrechtbakának.

Még Sopanownál a ruharaktárban Kovács, mint valami nagymama az elsőbálozó lánykára, szigorúan rászólt, előszedette zsákjából a kitüntetéseit, aztán ráparancsolt a szabólegényre, azonnal varrja fel őket az új zubbonyra. Az egy szempillantás alatt megtette, mosolygott is hozzá. Majd meglátja Kis, jól jön ez, ha otthon jár, könnyebben kap mindent. A somogyiak különben már ismerték a háborút, három ezredet adott a megye, a második év derekára minden családban voltak elesettek. Az öreg fuvarosok a szekereken nem faggatták a fiatal katonát.

Sámsonfalvára érve előbb betért a kocsmába, a templom mellett. A kocsmáros felesége és a suhanc fia szolgált ki. Sört kapott grátisz és zsíroskenyeret. Január eleje lévén sokan iszogattak kora délután a kocsmában, hétköznap is.

Németh Jocó ült a sarokban. Még Szerbiában vitte le jobb lábát a gránát. Kis Jánossal egy padban ültek az elemi iskolában. Odaintett neki, ahogy meglátta, Jocó hangos jókedvvel hívta, telepedjék mellé.

- Merre jártál, pajtás?

Húszéves legény, mint ő maga. A csonkjával tanulta a létezést, nemigen ment. Kocsmában töltötte a napokat. Kenyérpusztító otthon, potyaleső itt is. Kis János leült mellé a sörével.

– Csak itt meg ott. Amerre mondták, pajtás.

Fizette a következő köröket. Ebédet is vett a kocsmárosnétól, otthagyott a másiknak a zsoldjából egy részt. Valameddig elég.

– Lehetnél te is, pajtás.

– Lehetnék én is.

– Emlékszel mikor azt kiabáltuk, éljen a király! Rohantunk a dombra Szabácsból, mind a négyezren. Beléd is vághatott volna a ménkű. Én meg jöhetnék haza a lábamon szabadságra. Anyámék is utálnak, menyasszonyom már nem a menyasszonyom. Szóba se áll velem. Jól van ez így, igaza van. Nemsoká megölöm magamat, befejezem, amit a szerb ágyú elfuserált.

Kis János elindult hazafelé, a szőlőhegyre.

Az ő apja nem járt a kocsmába, volt saját présháza. Aztán hétköznap is volt, ilyenkor nem mentek le a faluba, csak piacnapon, pénteken és a vasárnapi misére. Arra sem minden vasárnap, vallásos emberek voltak ugyan, mint mindenki. Csendes lesz a ház.

Pálinkától kicsit kapatosan sétált fel a dombra öt kilométert. Közben azon gondolkodott, ez séta, megy az ember ahogyan akar, éppen lassan, ha úgy akarja, bármikor el is fordulhatna bárhová. Ha nem is siet sehova, oda fog érni. Hátizsákkal, fegyver és a többi felszerelés nélkül igencsak könnyű. Hamarosan már a család szőlősorai mellett gyalogolt a dűlőúton. Jobbra akácok, aztán a diófák, köztük a ház. Pincére épült présház, nagy lakóházzá bővítve, hátába kuporodva az ólak.

Enyhe idő volt. Három kutya rohant elé, körbeugrálták. Az anyja a küszöbön állt, kötényben. Ilyenkor dagasztja a másnapi kenyeret.

– Nahát, megjöttél.

Bementek a házba.

– Apád a szőlőben barangol.

Nézték egymást.

Ebben az időben semmit sem lehetett csinálni. A beszántott szőlőben járkált az apja, tervezgette az évet, számlálta a napokat nyitásig. Az anyja hurkát sütött neki, akadt még a füstöletlen kolbászból is, tett hozzá. Ünnep előtt vágtak, ahogy szokták. Mindent úgy csináltak, ahogy szokták.

Kis János kései gyerek volt, a szülei idősödtek erősen. Sok negyvenéves népfelkelő szolgált az ezrednél, az apja korabeli hatvanasokat nem hívták be, önkéntes, ha volt köztük kint, elvétve néhány. Két bátyja szolgált a másik ezredben. Sorban hívták be őket, egyiket már tizennégy augusztusában, az idősebbet az őszén. Zoltánt. Az el is esett a Kárpátokban már az év végére. A másik valahol az olasz fronton volt. Az Isonzó folyó mellett ült az árokban. A legkisebb, ő maga, ment a Rossebbel. Róla már egy éve lemondtak. Az ezred négyszer vérzett ki teljesen, ötezer somogyi maradt el a háborúban Rosseb-bakaként.

Mikor az apja fél óra múlva beért a szőlőből, úgy nézett rá mintha kísértetet látna. Nem várták haza, őt semmiképp. A szülei addig nem foglalkoztak vele, két nővérével együtt egy falkányit etettek már, mire őt is kellett. Csak rendben dolgozzék, jól viselje magát. Most ott maradtak öregen, ő meg ült a nagy faragott deszkapadon a konyhában, nézett rájuk.

Két nővére férjnél volt, férjük is a fronton. Sokat jártak át az öregekhez. Húga este jön, bérmálásra készül, a plébánosnál van a többi maga korabelivel foglalkozáson. A Bibliát tanulják, meg a katekizmust. A pap alig tud válaszolni valamit nekik ezekben az időben. Isten segítségével győzni fog a császár. De az Isten hova tette el a bátyjukat vagy a jegyesüket? Épp rá volt-e szüksége? Hogy orosz golyó ölje meg vagy láb nélkül köpje vissza Szerbia?

Szalonnáztak az apjával, fröccsöt ittak hozzá. Az anyja dagasztott, nem szólt. Teltek a percek, az órák. Kis János nem bánta. Nem emlékezett rá hogyan, vagy pontosan mikor, de a fronton akadt egy pillanat, amióta úgy érezte, már mindenütt kissé kényelmetlenül fogja érezni magát. Kicsit hihetetlenül. Miben különbözne az apja meg az anyja háza? Miután ötszáz napot és éjszakát töltött az árokban. A kenyér a múlt heti sütés legutolja volt, azt is nagyon szerette. Az anyja ilyenkor megpirította kicsit, a szalonna apróra vágva, só és paprika kicsiny halma mellett a vágódeszkán. Az apja pálinkát vett elő.

– A legutóbbi törköly, nemrég lett készen. Ha már itt vagy, a héten lefejtjük a bort, segíthetsz emelni a hordókat.

Másnap pénteken libát vágtak. Mégiscsak ünnepet tartottak. Még este hazaért lányhúga, aznap két nővére is eljött. Mindkettő apró gyerekekkel, Mártának egy két- meg egy féléves fia, Editnek tíz hónapos csecsemője volt. A férje nemrég látogatott haza Galíciából. Megint gyereke lesz, tréfálkozott vele, az a rosszéletű sose viseli jól magát a szabadságon.

– Amúgy is jöttünk volna, anyánk, ha libát vág, a péntek a legjobb, te is tudod, te mamlasz.

Az anyja semmit se hagyott neki segíteni.

– Menjél apáddal. Vágjál fát, vagy valami.

Végül az enyhe időben az apja kitalálta a valamit. A beteg szilvafát ásták ki. Nem fagyott, lehetett ásni, de kellett hozzá az erő. Egész nap küszködtek vele. Ismerős volt az ásás, a gyökerek csapkodása a fejszével. Kötéllel húzták ki végül a saját gödréből.

– Majd holnap feldaraboljuk.

A gödröt azért betemették. Kis János nézte egy darabig, fedezéknek jó lenne. Mélyíteni csakugyan kellene rajta. Aztán lapáttal tolta be a földet, feltöltötte, ellapogatta a tetejét. Hogy van az, hogy mindig kevesebb lesz a föld, ami visszakerül.

Az anyja addigra megpucolta és felvágta a libát. A májat és a tepertőt péntek estére kisütötte, azt kapták meg kis adagokban a zsírjában, friss kenyérrel. Gyerekkorában és most is ez volt a menyország. Este megint bort ittak az apjával.

Zoltánról beszéltek.

– Kijöttek távirattal, a királyi posta. Sokan megkapták addigra a faluban. Három katonakorú fiunk van, mire számoltunk volna. Még jó, hogy nem házasodott meg. Csak tervezték Mérő Ilonkával. Majd az is talál magának mást. Nem hagyott maga után se gyereket, se özvegyet.

Teltek a napok a szőlőhegyen. Olykor esett az eső. Kis János sokat aludt, nem zavarták. Pótolni nem tudta két év elmaradását, meg igyekezett előre is aludni, így mondta. Mikor nem esett, bejárta apjával a szőlőt. Ezer négyszögöl, szép darab. A dédapja óta gyarapították, a termést a borgazdaságnak adták el, a javából a saját borukat csinálták. A filoxéra óta az új otelló szépen megeredt. Azért ha nincs a gyümölcsös, még napszámon is gondolkodni kéne. De el sose fogják adni. Pedig lenne rá vevő. Kis János lépkedett a tőkék szabályos sorában. Néhol ide-oda dőltek a karók, gyerekkorában ezek voltak a törökök vagy a labanc gyalogság, ami közé ők, mint várvédők vagy kurucok betörtek, a görbe botszablyáikkal, hogy megvívjanak velük. Mint a legöregebb, Zoltán irányította mindig a rohamot. Déli lankán húzódott végig a szőlőparcella. Alig is van fedezék, gondolta Kis János, sokat kellene ásni, mire biztonságban lennének a bombától és a lövedéktől, sok elhullana addig. Szemközt és oldalt erdősávok, és a szomszéd parcellák.

Éjjel többször felriadt, leesett az ágyáról. Az első napokban sötéten néztek rá a reggelinél. Egy ideig nem szóltak semmit, de aztán az anyja megkérdezte, miért üvölti folyton, hogy pogány, pogány, mikor felriad. Talán megszállta az ördög a fronton? Erre nevetett. Mesélt valamicskét Pogány Gyuriról, és majdnem kimondta a konyhában Sopanow nevét. De ezt inkább nem tette, maga se tudta miért.

– Nehéz harcokban voltunk egy faluban. Meg korábban itt-ott.

– Igen fiam, azt szoktad üvölteni, hogy betörnek meg riadó. Meg hogy gránátokkal szórd, rajta, rajta. Aztán elzuhansz a padlón, alszol tovább.

Általában ott is ébredt reggel. A szülei nem mertek bemenni éjjel, fel se tudták volna rakni a nehéz lódög testét az ágyra. Mint kisgyerek korában, mikor hasonlóképpen riadt fel ő is, ahogy a többi gyerekük. Amiből Zoltán már nem jött vissza, és a másik is kint volt még.

Bement velük vasárnap a misére. A pap a háborúról prédikált. Lelkesen beszélt hősiességről, hűségről, Isten akaratáról. A fegyverek becsületéről, amiről a Biblia lépten-nyomon ír. Ezt az időt jósolták meg a zsoltáros próféták. Bátorság és önfeláldozás nem marad jutalom nélkül az Úr előtt. Öreg pap volt. Talán előre megírták neki az egyházmegyétől, mit mondjon. A gyülekezet csak nézett rá némán. A padokból mindenhonnan hiányoztak a bátor fiúk. Ott hevertek Szerbiában, a Kárpátokban, Orosz-Lengyelországban, Olaszországban.

Kis János utána betért a kocsmába.

– Majd ebédre hazaérek utánatok – mondta az anyjának. Otthon libaleves várta meg sült. Aztán mégis üldögélt estig a félbolond Németh Jocóval.

Délután néhány fiatal suhanc is bejött a kocsmába. Fél év múlva vitték őket is az ezredbe, féltek, hogy addigra elfogy a háború. Kis János megnyugtatta őket, nem úgy néz ki, mintha elfogyóban lenne, inkább mindig növekszik. Tanácsot kértek tőle. Erre hümmögött. Aztán mondani kezdte, saját maga legnagyobb meglepetésére.

– Tömjétek meg alaposan a kenyérzsákot. Szerezzetek második, harmadik kulacsot is, amit magatokkal visztek. Húzzátok be a nyakatokat és figyeljetek arra, amit a gefreiter mond. Leginkább gyorsan és jól ássatok, ahogy az inatok bírja.

A hangulat egyre feszültebb lett. Aztán az egyik csak kibökte.

– Mi nem fogjuk gyáván behúzni a nyakunkat.

– Akkor hamar megdöglötök.

Németh Jocó felvihogott. A fiúk már álltak az asztalnál. A kocsmárosné akkor küldte ki őket. Azzal, hogy ide soha többé be nem teszik a lábukat.

– Majd megtanulják, – vonta meg a vállát Kis János. – Majd kint megtanulják. Nyugton ülni egy ital mellett a legjobb, ami történhetett volna velük.

– Nem fognak ezek semmit se megtanulni, – rázta a fejét Németh Jocó. – Megdöglenek, ahogy mondtad. Olyanok, mint én voltam két éve. Ha szerencséjük van, a belüket tépi ki a bomba, azzal vége az egésznek.

– Te se fogsz ide járni többet, te ingyenélő - kiabált rá a kocsmárosné, – az ilyen beszéddel. Belőled is elég.

– Néném-angyalom, hozz inkább még egy kancsóval. Ennek itt tengernyi zsold van a tarsolyában.

Kis János erre bólintott, a nő hozta, ittak tovább.

Otthon nem haragudtak rá. Pedig részegen ért haza, már sötétedés után. Séta alatt azt számítgatta, inkább elalszik a földúton, enyhe az idő, nem fagy meg. Az apja ment ki elé és támogatta be, de még így sem perelt vele. Másnap persze kivitte fát kiásni. Minden tagja fájt, életében nem ivott ennyit, még a fronton sem, az ásót meg a fejszét csak használnia kellett.

– Kár hogy most jöttél. – mondta az apja. – Jó segítségem lennél a nyitáskor. Vagy nyáron a kapálásban. Vagy szüretkor. Elkérhetnéd magadat megint szabadságra, ne egyedül kelljen mindent csinálnom.

– Elkérem én, édesapám – mosolygott Kis János. – Főleg ha még élek.

Az apja csak nézett rá. Aztán ásták tovább a tönköt.

Végül elmentek a napok, igen hamar. Az apja szekeret kért neki, a szomszéd úgyis ment Fonyódra. A dűlőn búcsúztak.

– Visszajövök édesanyám - mondta. Nemigen meggyőzően, mert maga sem volt meggyőződve róla. De nem törődött vele. Az anyja viszont elértette, és nem tudta visszatartani a könnyeit.

– Eddig is eléltél, eztán csak nem lesz bajod – mondta az apja.

– Ebben igaza van, édesapám. Jobban tudom, mit kell tenni, ne aggódjanak. Magukra vigyázzanak, meg a lányokra.

Azok előző este búcsúztak tőle, mézeskalácsot sütöttek a kenyérzsákjába. Kora hajnalban indult, nem jöttek ki, a gyerekeknek aludni kellett.

Szekér vitte Fonyódig. Elbeszélgetett a fuvarossal, annak két fia maradt el Oroszországban. Egy volt még neki, elég apró, abban reménykedett, véget ér a cirkusz mire nagyobb lesz, hogy őt is elvigyék. Azt mondta a sorozótisztnek, megfizet bármit, ha ezt az egyet meghagyják neki. De az csak a fejét csóválta, jószándékkal hazaküldte, bátyám, meg se hallottam, amit mondott, jobb az magának.

– Sokan csak kapnak egy golyót, vagy betegek lesznek, úgy jönnek haza. Mind meggyógyul, és mennek megint. Ki tudja, a német mindig támad, hátha egyszer nem bírja tovább az orosz.

Aztán szerencsét kívánva elváltak.

Kis János vasútra szállt. Civilek között utazott Kaposvárig. Ott elment a laktanyába, jelentkezett. Három másikkal mentek vissza a frontra. Két napon át utaztak Chotowkára. Azoknak ízlett igazán a mézeskalács. Fejcsóválva hallgatták a történetet Némethről. Ketten nősek voltak közülük, azok mindent elmeséltek a feleségükről. Mire elérték a frontot, az otthoni étel, pálinka és a cigaretta zöme elfogyott.

Chotowkán éppen zuhogott a hó. Tegnap éjjel vonták ki az ezredet az állásból. Leváltották őket, a faluban sorakoztak. Többen voltak, mint mikor Kis János szabadságra ment. Majdnem kétezer katona teljes felszereléssel, a vonatkocsik menetre készen. Napok óta erősen fagyott, Sintóra indultak a hóviharban.

Kis János egyszerűen csak beállt a századához. Visszakapta a puskáját a töltényekkel. A pisztolya mindig vele volt, otthon a kenyérzsák mélyén rejtegette, csak a sorakozónál csatolta fel a derekára. Hátul hordta jobb felől, kényelmesen esett kézre. A szabályzat szerint csak tiszteknek lehetett volna, de már minden régi katonának volt pisztolya, közelharcot anélkül túlélni bajos volna. És a tisztek már tudták, közelharcra számítani jobb volt, mint nem számítani rá, nem is vették el senkitől.

Mentek az úton, meneteltek a fagyban, kemény hóviharban. Sinto után Brodyra, ott teleltek hetekig, házakba szétosztva. Sorra jöttek meg a menetzászlóaljak, zömmel magyarok, de kaptak csehet, olaszt, még szerbet is. Február huszonkettedikén mentek újra állásba, megint feltöltve az egész ezred, majd négyezer katonával.

DARVASI LÁSZLÓ

NEANDERVÖLGYIEK

1920 januárjában még nálunk időztek a románok. Mi lesz a Tiszántúl sorsa? Mi lesz a többmilliónyi magyarral, mi vár az elcsatolni kívánt területekre? Partium hová kerül, Nagyvárad, Szatmár, Szalonta, Arad? Ott van a Bánát! Románia része lesz-e? A szerbeké a Délvidék, szlovákoké a Felvidék? Miközben Erdély mindenestül elveszni látszott. Gál beszélt arról a kaszinóban régen, hogy az elsiratott Ady már 1912-ben megmondta, el fog veszni Erdély. Föl lehet rá készülni. Egyébként nem lehet. Arra sem, hogy a Balatonig akar menetelni az összes nekiveselkedett szomszéd.

Ernáékra a tanyán pirkadt, ott vérezte be őket az alkony, amikor elfárad a Tisza felől lökdösődő szél, a növény mozdulatlan lesz, és az állat már csak álmában beszél. Mint akik saját magukat zárják börtönbe, pedig nem is emelkedik fal vagy kerítés körülöttük. Kifelé kellett menni a városból, a kocsiút jobb oldalán állt a ház, terült az udvar, a laposan nyúló föld. Hallatszott varjúmadár is. Amikor a rétisas lecsap a sikoltó nyúlra. És fütyült egy másik hang, túúú, tú-túúú.

A szélkiáltó madár! Szárnyal és sikoltozik, kicsit a kelepléshez hasonlatos hangon, úgy, mintha tényleg a széllel kiáltana. Ami persze lehetetlenség, csak mert a szélkiáltó madár a hűvösödő nyárvégi szelekkel útra kel, melegebb éghajlatokra költözik, délre. Ami most kiabál, inkább látomás. Erna nevetett, hallomás inkább, a múlt sírása, rívása, sikoltása. Itt maradt valami, jajgat neki. Nem akar eltűnni, örökké része a vidéknek, a földek fölött elfúvó szélnek, a szél görgette göröngynek, a hajló fának, állatnak, embernek, tútú.

A harmadik kilométerkő magasában állt a szakszerűen megerősített vályogház, a semmibe nyújtózó latifundiumban. Vaksi, rövidlátó, zöld fakeretbe szorított ablakok. Gémeskút rúdja, tüskés bokrok körben, mint vigyázó őrsereg. Ide hurcolkodtak. Életük helye most már. Lackó akarta csökönyösen, ellenállva minden könyörgésnek, táncolt előtte a pálinkás pohár, ezt elhatároztam, mert van lehetőségem és erőm, a sorsom az enyém! A szabad ég alá állok, bazmeg!

Olyanok lettek, gondolta Erna, mint akik vezekelnek. Azt a parcellát a gróf földosztása után kapta a férfi, nem köszönte, úgy gondolta, jár neki. A messziről érkező, párával, sós homokkal teli levegő, a szabad föld illata. Lett a tanyaépület előtt álló fa ágain egy gólyafészek, nem hurcolkodott el a bolond lakója a többivel, ki tudja, mi tartotta vissza. Kelepelt a madár, furcsa hangja volt, egyre vékonyabb, végül már sípolt, állva fagyott a fészkébe. Az lesz a tavasz, ha összeroskad. Addig ott áll, fagyottan, mint egy iskolai szemledarab.

Az alakzatban repülő ludakat jobban hallani, amikor az éjszakában szállnak, mintha a lidércek vonulnának sikongatva. Lentebb varjak keringtek rossz dalolással, ha leereszkedett a csapat, fekete foltokká váltak a földeken.

Egy tanya olyan helye az életnek, ahol nem szívesen látott vendég a kíváncsiság. Ami meg nem tudott, az nem életbevágó. Tetvet, bogarat, nyüvet tudni kell irtani. Miért beteg a jószág, miből látszik, tudni kell. Ha aszály van, mi a teendő, tudni

kell. A sok vizet, a napokig szakadó esőt, hogy a csűrig nem látni el, tudni kell. A sok sziket is tudni kell. Mit jelent, ha keletről fúj, mit, ha nyugatról.

Kivételes hangulatuk van a téli estéknek, ha hó hull, a halál szakad százezer pehellyé, a téli éj üvegpalota, óriás, néma, a kutya elcsöndesül, az állatok bújnak, és mint gyönge vászon, elfeslik az akarat. Aztán ha olvad, az ég lógó hasa alá dagad a sár. Nyáron nem akar elmúlni a nap, beköpi a légy az asztalon felejtett kézfejet is.

Körbeállták a telket a hatalmas, a széltől mindig részeg nyárfák. Az ember megszokja a látványt, aztán rájön, minden messzebb van, mint gondolná. Reggel kérdezik, este koppan a felelet, mintha diót törnének. Rágott, fekete körömmel válogatja a lencsét. Könnyen száll el, hogy majd. Jön a tavasz neszekkel, zajokkal, a nyár fölhangosítja a legyet, szúnyogot, méhet, darazsat, tücsköt. Őszig kitart minden koncert. Finom suhanással repül pocok fölé a rétisas. Hallani, hogy váj a bunda alá a madárkarom. Sír a nyúl, gyerekduda. Rókafog a torkán, sercen a vére. Az első fagyoknál terjedni kezd a csönd. Törik a lapulevél, megfagyott.

Van egy zsebkendőnyi föld, lehet túrni, lehet kapargatni, a közelben is megpróbál kapaszkodni néhány családos gazdaság. Beszereznek, tárgyalnak és alkudoznak jószágra, birka, tehén, disznó és káráló szárnyasok, a városi állatpiacon ketreceket kell kölcsönözni. Kigurul a sárga tojás az ólból, arra nem kell pénzt adni, csak a magra és a féregirtóra. Nyakfájásig lehet bámulni a csillagos éjszakába. Szeretkeznek? Inkább nem. Összefekszenek. Még csak baszás se, Erna húz a hálóing öl felőli részén. A melleit nem hagyja, a száját se csókolni, mint aki másnak tartogatja őket.

Lackó azt hangoztatja a pislogó petróleumfénynél, ő is tud olyan önállóan dolgozni, mint bárki. Bízik a két kezében. Őt nem lehet leírni. Ahhoz képest, hogy sokféle kerti munkást vezényelt néhány éve, parancsolt a fő időkben félszáz embernek, mindenféle eredetű és nyelvezetű nációnak, nem lesz túl nagy haladás ez a tanya. Nem előrelépés semmiképpen. Vannak lovai, kettő, vannak disznók, tyúkok, kutya és tehén, ámen.

Erna gyűlölte az egészet, nyárfástól, baglyostól, éjszakástól. Állt a hajnali hóban, az öle is fázott, a földre pisilt. Egyszer rátalált a görcs a didergéstől, alig tudott a házba jutni. A fehér kisgyerek sírt, a fekete hallgatott, figyelt. Nem tudta, miért, de akkora haragot érzett a tanya miatt, hogy idegességében dadogni kezdett, megrémült magától.

Mit átkozzon meg?!

Tegyen rosszat, bűnt, amiért fogda jár? Pedig közelebb van a kastély, gyalog alig fél óra, annyi csak, ha nem fúj a szembeszél, nem csapkod az eső.

Egyszer lehasalt Erna, belebeszélt a hideg földbe. Földes lett a szája, úgy mormolta vég nélkül, fulladozásig.

Nem szeretem.

Nem szeretem.

Nem szeretem.

Olyankor az ikrek, ha bőgtek, elhallgattak. Melegített nekik a megreparált kemence. Ropogtak a csutkák, ágmaradékok.

Havas földön sokkal nehezebb haladni, a hó ragad, visszatart. Sok sivító hófúvást hoz a január vége, derékmagasságban áll a fehérség az út szélén, abban kell araszolni, ha be kell jutni a városba vagy a grófi udvarba. Erna cipeli a kastélyba az ikreket. Csomag elöl, csomag hátul, kétfelől muzsikálnak a pici szájak. Erna nem szeretett otthon. A kastélyban jobb volt, ezt nem merte mondani, az az igazság, jobb az úrnál könnyíteni, mint bárhol. Nem

szabadna még ennyit mozognia, de nem akar otthon bölcsőt lökdösgetni. A tanyán szült meg, pedig a gróf szinte kérlelte, végül ordított is, maradjon a kastélyban. Lesz neki orvosa, kihívja Szepessyt, az ellátja, mintha az Isten kezébe tenné egyenesen. Hát nem nagyon engedték neki.

A férjem hazaparancsolt.

A tanyán szült meg, egyedül, vagyis Lackóval.

Vízkereszt volt, a háromkirályok ünnepe, Jézus keresztelkedése a Jordán vizében. Éj ereszkedett a tanyára, recsegtek a hidegtől a merev fák. Mintha a sötétség összes némasága gyűlt volna hozzájuk. A hold világított, rossz cintányér. Elfolyik a magzatvíz. Jaj de nagyon fáj, dögöljetek meg. Elnyögi Erna Lackónak, hogyan csinálja. Nem jó, így se jó, úgy se jó, Lackó mindent félreért.

Te marha!

Te gonosz!

Te állat!

Sikoltozva közli a teendőket, közben azt sziszegi, és nem egyszer, te átkozott. Még van szeme arra, hogy lássa ezt a benne lakó idegent, aki így gyűlölködik. Mivé lettem, atyaúristen?!

Lackó remegő dühvel megcsinálja, amit kell, vonyít a kutya, egy idő után nem remeg a keze. Nem akar orvost hívni, messze van. Ha közel lenne, akkor se hívná. Mintha a férfi azt akarná, dögöljön bele.

Meg akar ölni?! Megragadta a karját, köpött, ahogy mondta.

– Nem halok meg, Lackó, ebbe nem!

– Jól van, nyugodj meg.

– A kurva anyádat, Lackó.

– Semmi baj, Erna, semmi baj.

A férfi föláll, nézi, aztán kimegy. Becsukja az ajtót. Jól van, gondolja Erna, legalább nem esetlenkedik. Nem szürkül rá a gőgös ábrázata. Lebeg maga fölött, látja a vergődését. Harapja a levegőt, az olcsó, petróleumos tanyalevegőt. Ez vagyok én, csipetnyi ostobaság, egy fájdalmas szabálytalanság. Gyáva, haszontalan nő, aki nem engedelmeskedik, aki folyvást mást akar, mint ami van, pedig nem igaz, hogy nem kap eleget. Mit ér az életem. Ezt, ami most majd kiszakad belőlem, csak belém baszták. Ez vagyok én, mondja magának, tapogat lefelé, imbolyog a fény, sistereg a petróleumlámpa, recsegnek a fák, rádől a tanyára a világ. Kiszakad belőle valami, lát fejet, kis kart, nyüszítés. Nézni kell. Nézi, mi érkezik belőle.

Érkezik az első húscsomó, zsinórral, vörös. Kapál a két csöppnyi kis keze. Nincsen vége. Jön valami új, egy másik tolakodik most, fáj ez is, szét fog szakadni mindjárt, hasad a teste a homlokáig, belehal. Örüljetek, átkok. Lebeg még mindig maga fölött. Vége van. Nincsen vége. Lackó visszajön, hozza a bagószagot. Csak egyet kérdez.

– Kettő van?!

– Megmondtam, nem?!

– Semmit sem mondtál. Mindig néma voltál. Járt a szád, hang nem jött ki belőle. Hadd nézzem.

Lackó vizsgálja őket. Szemlél. Emeli, tartja, megforgatja.

Az isten baszná meg!

Erna bent van a két gyerekkel, félájult, úgy érzi, mindjárt meghal. Lackó dohányt sodor, az üveget a nyakánál fogva iszik, enni ad az állatoknak, elássa a méhlepényt és köldökzsinórokat,

a kutya orrát a friss halomba veri. Egyetlen mondatot hajtogat, miközben az udvarra nyikorog a gyereksírás, egyetlen mondatot ismételget, az isten baszná meg.

A határban puffogtattak, kicsi, könnyű füstfelhők szálltak bele a vak magasba. Román katonák vonulnak harsonás automobilokon, három recsegő-ropogó jószág döcög dél felé, Lackó régi képeskönyvben látott ilyen állatokat az iskolában, vasrinocéroszok. Ezek vadásznak. A madarak miatt kicsit megálltak a fiúk, lekaptak egy-két példányt játékból. Egyszer csak kivált a lövöldöző csoportból, feléje tartott egy ember. Nem is egy ember volt. Ketten jöttek. Az egyik délceg és katonás, a másik járása kissé bizonytalan, aztán ő fordítja a román tiszt beszédét.

– Buna ziua.

– Jó napot.

– Magának is.

– Az úr Stefanescu őrnagy – ezt a szőke gyerek mondta, Lackó látta már a városban, a kocsmában is. Nem úgy ivott, mint a többiek.

– Én meg Lackó József.

Nevetett a másik, nézte Lackó kezében az üveget.

– Baj van?

– Szült az asszony.

– Mikor?

– Most – mondta Lackó, és az őrnagyot nézte, aki megállapította már a friss kaparást az udvar sarkában.

– Nahát. Gratulálok, uram. Kisfiú, kislány?

– Ikrek. Fiú mind a kettő.

Az őrnagy elnézett nyugat felé. Őzeket is láthatott, csapatban, nyújtott nyakkal figyeltek.

– Megnézhetem őket?

Nem mintha kérdezniük kellett volna, azt akarnak, amit akarnak. Bevonultak a házba, Lackó poharakat kerített, töltött a románoknak. Erna, aki halott volt, már fölébredt. Férfiak isznak, aztán nézik. Miért mondja, hogy lányom. Idegen nyelven is beszéltek. Miért mondja, hogy szépek. Ki ez. Szőke, alkoholszaga van. Azt mondja a tiszt úr, hogy neki is van két kisgyereke otthon. Az egyiket még nem is látta. A tiszt bólogatott, nici macar nu l-am vazut. Kifordult volna a szabadba, az egyik csizma már a küszöbön.

– Szereti a zenét? – kérdezte a szőke magyarul.

– Micsoda?

– Táncolni szeret?

– Ritkán van rá alkalmam.

Megígérte, hogy találkoznak még, a román tiszt komoran nézett, mint akinek egyáltalán nem esik kedvére a bizalmaskodás. Aztán dobtak még Lackónak két fácánt és két nyulat, főzzenek a kicsiknek fácánlevest. Tejet isznak még. Akkor maguknak, a fácánlevesnek nincs párja. Mintha Lackó nem tudná, köszönte szépen a szíves fölvilágosítást, nézett a durrogás után.

A tanyán nem illik kérdezni. Lackó nem tehetett mást, mert nem tudta, hát kérdezett.

Átfújt fölöttük a szél, kicsit megremegtette a tanyát, recsegett a nád.

– Hogy nyúzzuk a nyulat, hogy kell csinálni? Erna! A kurva életbe, mondjad már!

HÁY JÁNOS

BOLDOG BOLDOGTALAN

Ettől a naptól, épp május huszadika volt, boldogtalan leszek. Gondolta, meghatároz egy napot, amikortól, holott már évek óta boldogtalan volt, talán soha nem is volt boldog, csak hol kevésbé, hol jobban boldogtalan, végérvényesen leszámol azzal az általános elvárással, hogy neki boldognak kell lennie, mert… és akkor következik egy felsorolás, hogy mi minden jó van az életében (itt most nem sorolom fel), meg aki boldog, az tovább él, és jobban szeretik a többiek, mert könnyebb azt szeretni, akit nem nehéz, ezért aztán még boldogabb tud lenni. De ő ezt már nem akarja, végre azt akarja, hogy olyan legyen, amilyen valójában, boldogtalan.

Ül az ágy szélén, így kezdi a napot. Most örül annak, hogy végre bevallotta magának, hogy boldogtalan, nem azért, mert elhagyta a férje, mikor volt már, tényleg, évekkel ezelőtt, az is olyan volt, hogy amikor nem hagyta el, akkor is rossz volt vele. Nem is tudja, mért élt mellette. Olyan volt, aki minden pillanatban azt mutatja ki, hogy mennyire nem szereti, micsoda kényszer neki ez a házasság, és hogy ez az egy gyerek, aki végül lett, neki az is kínszenvedés, mert a családi életet mindig is utálta, leáll az agya, ha huzamosabb időt tölt a gyerekkel, a játszótérre úgy gondol, mint egy mészárszékre, ahol vérét veszik a gondolkodásnak, s a kivéreztetett hullát gyerekhadak temetik el a homokozóban színes műanyag lapátokkal. Azoktól a hülye szövegektől meg okádni volna kedve, hogy ez a gyerekügy koronázza meg az életet, vállaljon mindjárt hármat, mert azzal kirántja a nemzetgazdaságot a szarból, lesz utánpótlás, ami majd megkeresi a nyugdíjat, például az ő korosztálya számára is, és nem kell ki tudja honnan szalasztott menekültekkel vagy Ázsiából importált jöttmentekkel pótolni a hiányzó munkaerőt, a három gyerek utáni adózási kedvezményekről már nem is beszélve, három gyerek után másfél ingyen van. Rettenetes volt ezt hallgatni reggeltől estig, hogy az, ami neki, mármint a nőnek, aktuális funkciója szerint anyának és feleségnek a legfontosabb, az a másiknak rossz, sőt kibírhatatlan. Biztos most is ezt gondolja, csak már nem tudja mondani, mert nincs mellette, sem mutatni.

Ül az ágy szélén. Nem azért boldogtalan, mert amikor elment a férje, akkor azért rossz volt. Furcsa, hogy úgy tud lenni az ember, hogy ragaszkodik olyanhoz is, ami nem jó, de mégis az övé, mint egy rossz ruhához, hogy ne dobjuk még ki, hátha egyszer lesz olyan, hogy pont arra lesz szükség. Persze nem volt, ahogyan a férje sem változott meg, hiába mentek nyaralni, na meg végigbarangolták az egész világot, mert volt miből, hogy legyenek közös élmények, talán akkor majd jobban összszerázódnak, ha a szállodaterasz előtt ott magasodik egy teraszos műveléső rizsföld, vagy ott hever egy dél-amerikai esőerdő, tele terhek alatt görnyedező őslakosokkal. Hát nem, semmi nem tudta megváltoztatni azt az érzelmi ürességet, ami a férjével való kapcsolatot jellemezte, s persze ez rányomta a bélyegét a gyerekkel való kapcsolatra is. Ki tud őszintén szeretni egy olyan gyereket, aki ilyen házasságból lett? Néha ránézett erre a gyerekre, és látta benne a férje vonásait, s hogy a jellemében is

épp olyan. Majd kinevelem belőle, gondolta régebben, amikor még azt hitte, a géneket ki lehet az emberből nevelni. De nem, az a gyerek épp olyan lett, mint a férje volt, amikor még a férje volt. Utána is olyan maradt, amikor már nem volt a férje. Kutyából nem lesz szalonna, hiába kötjük be a disznóólba. Ezt a mondást találónak gondolta, amikor egyszer mondta. Nevettek, akiknek mondta, ismerték a férfit, kutyának is, disznónak is, és szalonnának is el tudták képzelni, de csak külön-külön.

Ez a férfi már nem játszott bele az életébe, bár azért amikor vele ment, mármint a férje a feltehetőleg frissen választott nővel, mert még véletlenül sem egyedül indult új utakra, egy férfi sem annyira bátor, már rég be volt tárazva az új útitárs. Azért akkor az volt ebben a most az ágy szélén ülő valahai feleségben, hogy ki viszi el azt, ami az enyém volt, ki aludt az ágyacskámban, ki ivott a csészécskémből, ki üldögélt a székecskémen? Egyébként egy hülye kis picsa volt, akinek műanyagból volt mindene, hogy úgy nézzen ki, mint egy termék, amit meg lehet vásárolni az üzleti karrierhez, és meg is vásárolták, hogy végül, mikor kiszolgálja a szavatolt időt, ki legyen dobva lomtalanításkor, és még véletlenül sem kerül majd a leleményes lomisok teherautójára, csak a kukáskocsiba másnap reggel. Ezt az elhagyott feleség gondolta.

De ez már régen volt, akkor, amikor még nem merte volna kimondani, hogy ő nem akar boldog lenni, mert olyan nem is lehet, az csak egy idegesítő elvárás, mint az, hogy legyen sovány, miért legyen sovány, amikor az ő testalkata teljesen másmilyen, és nem azért, mert halálra zabálja magát, hanem azért, mert neki ezt osztotta a természet. Nem fogom követni azokat a kényszereket, amiket az életmód-tanácsadók, ezek a gátlástalan kuruzslók ajánlanak, s közben persze megszedik magukat a szerencsétlen nőkön, akik el akarják érni azt az állapotot, amit ajánlanak (hamarosan itt is szóba kerül egy ilyen férfi, és akkor alaposabban beleláthatunk az ilyesfajta mesterkedésekbe). Megveszik a hülye könyveiket, hogy szeresd önmagadat, úgy tudsz szeretni másokat, a fogyasztótablettákat, azokat az ételeket, amelyeknek előállításában ezek az emberek mint tulajdonosok érintettek. Nem akarok boldog lenni, épp elég bajom van, gondolta, hogy még azzal is foglalkozzak.

Felállt az ágyról, elindította a napot, azt a napot, amely naptól kezdve nem fog kényszeresen rámosolyogni a munkatársaira, az eladókra, a szomszédokra a házban, csak úgy fog működni, ahogyan egy átlagosan boldogtalan ember működik. Ahogy ezt eldöntötte, érdekes, hogy könnyebbnek érezte magát, mintha ettől a gondolattól egy szempillantás alatt bikiniszezonra fogyott volna, és valahol belül sem érezte azt a terhet, amit alig bírt magával cipelni, thai masszázs nélkül is kioldódtak a görcsök a hátizmaiból. Ha nem döntötte volna el magában, hogy mától nem lesz boldog, akár még boldognak is látszódhatott volna, feltűnhetett volna bármely férfi szereplőnek akár ebben a könyvben is, például a történelemtanárnak.

Milyen történelemtanárnak?

Hát annak, akit most szóba hozunk, hogy felvessük a lehetőségét annak, hogy ez a boldogtalanságra felesküdött szereplő akár gyökeresen is megváltoztathatná az életét, ha akarná, ha nem felejtenénk el végigmondani a történetét a regény során. De nem lehet egy történetet végigmondani, mert nincs vége, és nincs hiteles elbeszélése egyetlen sorsnak sem. Mért pont ezt a boldogtalanságra felesküdött szereplőt szemelnénk ki, hogy a regény végéig kitartson a története, amely történet minden regényben a szerző részéről mélységesen manipulatív, s mivel a könyv határt szab annak a futamnak, amit ő, mármint a

kiválasztott egészregényes szereplő leélt, sőt hitelesíteni szándékozik azt a változatot, ami a könyvbe került, teljességgel igaztalan ahhoz képest, ami valójában történt, vagy épp nem történt, s emiatt a megnemtörténtségével befolyásolja mindazt, ami történt, miként az a történelemtanár esetében is volt.

A történelemtanár utálta a munkáját. Kinek van kedve egy életen át gyerekeket tanítani, és most már mondhatni, egy élet el is telt ebben a munkában. A gyerekei felnőttek, a felesége nem hagyta el, hogy is tudta volna elhagyni, tanári fizetésből nem lehet új életet kezdeni. Ebből látszik, hogy nem a korábban szereplő nőről van szó, vagyis tényleg elfelejtettük folytatni a sorsát, hanem egy korban hozzá közel álló nőről és férfiról, de csak korban állnak közel hozzá, mert egyébként nem ismerik egymást. A férfi megy be az iskolába, egy ismert, de nem nevezzük meg, ezért valójában egy ismeretlen budapesti gimnáziumba, a villamoson végigpörgeti az agyán, hogy milyen órái lesznek. Megint nézni azoknak a hülye diákoknak a képét, nem bírta ezt a korosztályt, a kamaszok volt a gyengéje. Utálta, ahogyan különlegesek akarnak lenni, hogy hülyén hordják a hajukat, vagy idióta göncökben járnak, lerí róluk, hogy azt hiszik, tényleg olyanok, amilyennek mutatni szeretnék magukat, hogy felismerik őket a hozzájuk hasonlók, és így zökkenőmentesen kialakulhat az az akol, ahol ugyanazt a zenét hallgatják, ugyanazt a tudatmódosítót használják, és megegyezik a nemi identitásról vallott véleményük is. Nem, ez a korosztály a pokol, gondolta, s végigszaladt a szeme előtt a mai kínálat. Töritanár volt, mint említettük, a géprombolókat kell ma tanítania. Eszébe jutott, hogy neki a gyerekeket kéne lerombolnia, ha meg akarna felelni e mozgalom célkitűzéseinek és a mai óra anyagának. Aztán a felesége jutott eszébe, az az idő, amikor megsejtette, hogy ki akar ugrani a házasságból, mert miért is alszik külön, és alszik el nyolckor, és miért is találkozik olyan sokszor a barátnőivel, meg miért is lóg a fülén a telefon, amikor hazajön, és miért teszi le rögtön, ha a férje belép a szobába? Nem szeretem, ha valaki hallgatja, amikor beszélgetek, ezt mondta. Ugyan már! Valamit tervez, mert a töritanár, hiába mondják, hogy a férfiak akarnak kiugrani, ő például nem akart. A legtöbb férfi nem azért csúszik bele egy külső kapcsolatba, mert ilyen szándékok mozognának bennük, nekik így teljesen jó, semmit nem zavar, hogy hol egyik nővel kell dugni, hol a másikkal, az simán kivitelezhető, sőt, tulajdonképpen ezzel teremtik meg a házassági egyensúlyt, s ez végképp értelmetlenné teszi az esetleges változtatást, ami anyagilag mégiscsak egy pokol, különösen egy történelemtanár számára. Ráadásul ő nem tudott olyan lenni, mint más tanárok, többek között egy olyan, aki közel állt hozzá, hogy a végzős osztályból levadászta azokat a lányokat, akiket egy tanár tekintélye el tudott varázsolni. Amíg persze iskolások voltak, addig csak körbeduruzsolta őket, egy-egy nem egyértelmű érintés, lecsapni csak érettségi után csapott le. Kétévente cserélődtek nála a lányok, mert körülbelül ennyi idő alatt derült ki, hogy a varázs az iskolai szerepen túl megszűnik létezni, mert nincs. Aztán a végén persze mi lett?

Nem, a vége előtt még volt, hogy maradtak olyan lányok, akik épp a sérülésük miatt, amit otthonról hoztak, és az apjuktól szenvedtek el, legalábbis az anyjuk ezt sulykolta beléjük, hogy az apjuktól, amiatt csapódtak ehhez a tantárgyához lassan korban is hasonuló férfihoz, mert ő is töritanár volt. A töritanárok gyakran barátkoznak egymással, mert tudnak viccelődni a töritanítás során tapasztalt ostobaságokon, ami adott esetben egy biológiásnak semmit nem mondott volna, mert összekeveri a muhi csatát a mohácsival, mindkettő m betűvel kezdődik, nem, és vesztettünk (ez a viccesnek szánt mondat később

megismétlődik, mert elfelejtem, hogy már itt megírtam). Vagy hogy Spárta és Athén harcából a görögök kerültek ki győztesen, erre mit mond egy tesis kolléga, hogy tényleg? Vagy hogy a felvilágosodásból nekünk a világosi fegyverletétel jutott, mondjuk, ezen néha még egy töritanár sem nevet. Vagy hogy nekem Hercegovináról is Bosznia jut az eszembe. Mi van? Aztán ezek a hosszú betoldás előtt hivatkozott lányok is elmaradtak, s nem maradt más, csak az alkohol meg a társkeresőn összevadászott alkalmi nők. Egyiknél sem akart lecövekelni, hogy ilyen kemping-hasonlattal éljünk, mert mindig felmerült, mért pont ezzel, amikor a következő lehetőség könnyen lehet, hogy ennél jobb, vagy ha nem jobb, mert egyik se jobb, akkor legalább van az, hogy akkor legyen valaki más. És az ilyen életnek még véletlen sem a máj- és hasnyálmirigy-problémák vetnek véget, mint hiszik olyan sokan. Ha ezek a problémák megjelennek, csak azért van, hogy képviseljék ennek az életnek a kiúttalanságát, helyesebben, hogy csak egy kiútja van. A belső szervek valójában ezért az életútért vállalják a felelősséget, de nem ők az okozói a végzetes eseménynek.

A temetésén nem voltak tömegek. Nem minden tanár temetésén vannak sokan, pedig egy tisztes pedagóguspálya koronája a temetésen megjelenő különböző korosztályokhoz tartozó tanítványok serege, közöttük, épp abban a szakmában, amely szakmához a tanár által tanított tantárgy volt a bevezető, híressé vagy épp gazdaggá vált tanítványok. Ha egy magyartanár temetésén például megjelenik egy ismert író, összesúgnak a gyászolók, hogy látod, ő is eljött, mert tudja, hogy e nélkül a tanárnő nélkül nem ment volna semmire, ott kapta meg az alapokat, épp úgy, mint mindenki, aki itt van, csak nem mindenkiből lett országosan ismert, vagy legalább gimnáziumi körökben országosan ismertnek vélt író, mert egy mérnök, egy ügyvéd vagy egy közgazdász honnét tudhatja, hogy egy író valójában mennyire ismert. Azért említem őket, mert feltehetőleg ők súgtak össze a temetésen, s ha ott lett volna az író, őket tudta volna kihallgatni. Mert az írók köztudottan mindig hallgatóznak, akkor is, ha süketek, akkor közelebb furakodnak a beszélőkhöz, vagy szájról olvasnak, esetleg bekapcsolják a szuperérzékeny hallókészüléküket. Életük végéig nem tudják felszámolni azt a hitet, hogy egyszer majd valami érdekeset hallanak, holott legtöbbször teljesen érdektelen mondatokat szimatolnak ki, olyanokat, amiket leírva még gimnáziumi körben sem válhatna ismertté egy író. A legtöbb mondat silány és unalmas, és egyáltalán nem lehet feltételezni, hogy olyan emberek mondják, akiknek az élettörténete megérne egy, hát, ha nem is misét, de legalább egy karcolatot vagy egy kis jelenetet egy regényben. Valójában senkinek a sorsát nem érdemes megírni, csak olyat érdemes, amit az író kitalál, mert ha ügyetlen is itt-ott, még mindig különb, mint a valódi életek, amely életeket a leélők egyáltalán nem tudják mélyen átélni, gőzük sincs, hogy amikor meghalnak, mit vesztenek el, csak annyit tudnak, mint az állatok, hogy az életüket.

Annak a töritanárnak, a könyvben szereplő férfi barátjának a temetésén kevesen voltak, mert nem is abban a városban volt, ahol tanított, közben vidékre költözött, meg már régen abbahagyta a tanítást, hiszen amikor az a pluszjuttatás, hogy végzős lányok, megszűnt, értelmetlennek látta ennyi pénzért dolgozni. Befektetési tanácsadó lett, és ehhez kiegészítésként erdélyi és felvidéki utakat szervezett a Trianon előtti Magyarországot, a valahai rokonok lakhelyét megismerni vágyó utazóknak. Az erdélyi út minden tekintetben megfelelt az adott élethelyzetének, hiszen egyáltalán nem tűnt föl senkinek, hogy szilvapálinkával indul és zárul a nap, és hogy közben néhány Ursus, a legtöbbek által kedvelt sör is lecsorgott. Ahol persze ez problémát okozott, mármint az Ursus, nemzeti szempontból,

ott zökkenőmentesen átváltott a Csíki sörre, s vissza Ursusra vagy Ciucra, ami a Csíki sör elrománosodott testvére.

Néha még egy-egy magányos nőutashoz vagy egy-egy megözvegyült székely menyecskéhez közel is tudott kerülni, mert voltak olyan utazók, akik azt gondolták, az internetes párkeresésnél sokkal eredményesebb, ha valamilyen tematikus utazáson vesznek részt, és az erdélyi út vagy általában a Trianon-csillagtúra néven nevezett utak ilyenek. Nem kell Ádámtól és Évától kezdeni, magyarázni azt a nemzeti érzést, ami benne van, mert a másik is épp úgy érez, annak a pártnak a szavazója, azt a rádiót hallgatja, és nem lepődik meg, amikor a busz hangszórójából felcsendül egy ismert színész hangján Wass Albert néhány verse Erdély visszavételéről, vagy amikor Székelyföldön népviseletbe öltözött lányok énekelnek Gábor Áronról, aki ágyút öntött a rengetegben.

Egy-egy könnycsepp átgurult az újdonsült pár arcán, amikor fene se tudja hányadszor ismétlődött meg a refrén, hogy a víz szalad, a kő marad, a kő marad. Ezt szépen el tudná énekelni különben Demjén Ferenc, ezt a nő mondta, de a férfi is pont ezt gondolta, csak elkésett kimondani, de azért annyit hozzátett, hogy a Ha elindul a vonat dallamára. Estére már, az esti pálinkák hatására, szóba kerül a visszafoglalás lehetősége. A diplomáciai megoldásról le lehet tenni, az egész világ ellenünk van, a románok amúgy is csak átbasznának, szóval csak a gyors hadi sikerekben lehet bízni, egy egyéjszakás hadjárat, hogy mire a többségi társadalom (románok) kinyitja reggel a szemét, már székely zászló lobog minden ház homlokzatán, s akkor aztán mondhatjuk, hogy végre itt van már a Kánaán.

Az amúgy általában csak reggel derült ki, hogy végül is az elhunyt házigazda (a székely férfiak korán halnak) feleségével töltötte az éjszakát vagy egy utazóval, mert ha utazóval, akkor az még reggel is ott volt mellette, az elhunyt házigazda felesége viszont, mire felébredt, addigra már a gyerekeket irányította az iskolába vagy valamely erdélyi írókolléga regényébe szereplőnek, az utóbbi esetben szép kis csizma meg székely harisnya volt rajtuk, szalmakalap, nagyon jól néztek ki.

Persze az üres ágy felvetette annak az esélyét is, hogy egyedül aludt, mert egyáltalán semmire nem emlékezett abból az időből, amikor feltehetőleg az özvegy nő, akiről úgy gondolta, rettenetesen ki van éhezve rá, vele töltötte az éjszakát. Egész reggeli alatt azon gondolkodott, főleg mikor már a második életmentő pálinkát is felhajtotta, hogy benyúljon-e a népviselet alá. Végül benyúlt, és volt is egy mondat, hogy mennyen má (az annya picsájába), de rájött, ez már a buszon volt, amikor rájött, hogy ez sem bizonyítja, hogy nem voltak együtt, mert mit mondhatott volna az a szegény özvegyasszony, háta mögött a tisztaszobával, hát pont ezt.

Na majd este letesztelem, gondolta, de az aznapi este épp olyan volt, mint az előző. Egyszerű dolgokat sem tud az ember a világról, még azt sem, hogy együtt volt-e azzal az özvegy székely asszonnyal vagy az utazóval, aki ezt a túrát látta a legalkalmasabbnak párkeresésre, és persze mindenki az idegenvezetőt akarja, mint az íróiskolákban tanulók a tanfolyamot tartó írót. Senki nem akar olyannal együtt lenni, aki pont annyira tud csak írni, mint ők, vagy aki semmi extrát nem tud a szovátai Medve-tóról, csak hogy sós.

Közben visszapillantok, hogy mit csinál a nő, akit egy termékért jó ideje elhagyott a férje, mert nem vagyok gondatlan, azért csak bánt, hogy otthagytuk, csak úgy, még a könyv elején, mint egy hülye borítót. Felhasználtuk az életét a kezdésre, és kész, azért csak tudni kell,

hogy az ember kitől kapta a kezdőtőkét a vállalkozásához, ami aztán később a megélhetést biztosítja, sőt némi extrához is hozzájuttat.

Egyelőre annyit tudunk róla, hogy boldogtalan akar lenni, sőt meg is hozta az erről szóló határozatot, és ettől az elhatározástól majdnem ellentmondásba került az elhatározásával, mert egészen közel került a boldogsághoz. Meg még azt, hogy otthagyta a férje, az a férj, aki teljesen megváltozott az évek során, tehát ez már nem az a férj volt, aki korábban a férje volt, hanem egy másik ember, aki valójában már korábban, a megváltozásával hagyta el a feleségét. Mert nem csak azt nem lehet tudni, hogy milyen betegséget hordozunk, azt se, hogy milyen irányba változik a jellemed. Persze ebben a változásban nagy szerepe volt a pénznek, hogy hirtelen rengeteg lett. Olyan befektetésekben volt érdekelt, amely befektetések révén nem egyszerűen megtelt, hanem túlcsordult a kassza, és ennek következtében olyan emberek voltak körülötte, egészen közel, mondjuk úgy, velük barátkozott, akik hozzá hasonlóan olyanok voltak, mintha a lelküket kitörölték volna egy marék euróval. Legalábbis így látszott messziről, mert akiknek nem volt ennyi pénzük, azok már csak messziről látták őt (őket) egy lesötétített autóablakon át, amikor az ember csak a rendszámról ismeri fel a valahai barátját.

Jó volt, hogy elhagyott, gondolta, egy remek budai lakás és egy biztonsági kislakás maradt neki, állandó havi bevétel, megbízható albérlőktől, persze a vagyon java még így is a volt férjé lett, de ennek eredményeként nem kellett elviselnie azokat az embereket, akik az utolsó együtt töltött évek alatt már családközelbe kerültek, sem a férjét. Közben elindult, mert a könyv elején még csak felült az ágyon. Nem emlékszel? Nem baj, hogy elfelejtetted, az egész csak ki van találva, egyáltalán nem igaz, és mi értelme van annak, ami nem igaz? Minek olyat megjegyezni? Ki emlékezik arra, hogy Gibbs ügynök az NCIS harmadik évadának ötödik epizódjában mit csinált? Senki, mert nem igaz. Semmi funkciója nincs annak, amit csinált (különben hajót faragott, nyugodtan cáfolj meg, ha képes voltál utánanézni), csak az, hogy megtörténjen a sorozatnak az a perce, amikor azt csinálta, amire nem emlékszünk.

Már elindult. Egy jogvédő szervezetnél dolgozott, szar pénzért, de neki ez már nem volt fontos. A kislakásból meg a megtakarításokból, amelyet még a férje mellékesen nála hagyott, kárpótlásul, nehogy a cégre is igényt tartson, volt annyi, hogy egy életre kitart, és tudja fedezni azt a két-három utazást évente, amire igénye volt, mert azért csak megérdemli húsz év házasság után, hogy megnézze a Niagarát például, ha azt még nem látta volna (de látta). Már az utcán ment, könnyű nyári ruhában, ha ez épp nyáron volt, amikor ment, nem látszott rajta, hogy ez a nap neki más, mert ezen a napon, ahogy a gimnáziumi tanár is, eldöntötte, hogy nem akar megszabadulni attól a sok-sok gyötrődéstől, ami az életét jelentette, nem akar olyannak látszani, hogy boldog, csak olyannak, amilyen, átlagosan boldogtalannak. Ez a mondat, amiben összemosódik két szereplő gondolata, azt jelenti, hogy a két szereplő hasonlót gondolt, csak nem pont ugyanazokkal a szavakkal, ha egyáltalán szavakkal gondolkodtak, nem érzelmi attitűdökkel például. Mert ki lát bele egy szereplő agyába? A regényíró biztosan nem, ha belelátna, nem írna hosszadalmas mondatokat a jellemükről, a jellemük változásáról, nem építené a könyvét egy olyan dologra, ami meg sem történik, csak ki van gondolva, vagy épp csak látszat, hogy hatásos legyen a könyv, és sokan megvegyék. Mert egy hatásos sorsba mindenki bele tudja képzelni magát, és ezért ajánlja egyik olvasó a másiknak, hogy ez olyan, mintha rólunk szólna, persze azt gondolja,

hogy róla, mert a barátnőről nem feltételez olyan sorsot, ami belekerülhetne egy regénybe.

Nem, az először szóba hozott töritanár nem akart elköltözni otthonról, amikor észlelte a feleség kikacsintását, egyszerűen rákérdezett, és a feleség azt mondta, hogy nem, nem így van. Ebbe belenyugodott, mert ez a mondat nem egy hazugság volt csupán, bár természetesen alapvetően az volt, hanem döntés is.

A nő, nem az, akiről korábban szó volt, és regényírói gondosságból újra szóba lett hozva, hanem ez a feleség, a töritanáré, másnap felhívta azt a férfit, akivel viszonya volt, akiről el tudta képzelni, hogy vele újra tudja írni az életét. Ez a megfogalmazás (újraírni) egyébként az irodalom hatása az életre, mert nemcsak az élet befolyásolja az irodalmat, mint korábban hitték oly sokan, hanem az irodalom is hatással van az életre, néha ugyan halál formájában, mint a Werther megjelenését követő öngyilkossági hullám kapcsán megtapasztalhattuk, vagy amikor Mark Chapman egy Salinger-kötettel (*The Catcher in the Rye*) a zsebében lőtte le John Lennont, egy valaha híres popzenészt, a Dakota-ház előtt New Yorkban, ahol persze pont dakoták nem laktak, mert egy rendkívül drága környéken volt, a Central Park mellett, ha dakoták laktak volna ott, akkor ez a bűnöző talán egy dakotát lő le, amit korábban az amerikai törvények, valamint az amerikai közvélemény sem tekintett bűncselekménynek.

Ezzel a férfival újra tudja, gondolta a nő a kis kitérő után, helyesebben tudná írni az életét, mert annyira más volt, mint a férje, legalábbis hetente kétszer két órában teljesen más volt, tényleg olyan, hogy vele lehetne boldognak lenni, mert az egyértelmű, hogy a férjével nem lehet. Egy férjjel soha nem lehet, a férjjel élni tulajdonképpen a boldogtalanság szinonimája. Ezzel a férfival viszont még azt is el tudta képzelni, hogy egy közös gyerek, egy újabb, mert kettő már van, mondhatni, a szerelmük gyümölcse lehetne. De a férje kérdésére adott válasz ráébresztette, hogy ez a titkos férfi soha nem akar kilépni a fényre. Neki épp ez az árnyék kell, mert esze ágában sincs új családot alapítani, épp ezzel a helyzettel érte el azt a viszonylagos érzelmi biztonságot, amiben képes létezni, és nem utolsósorban testileg is helyrerázódott, mert szüksége volt arra az öntudatra, amit két nőtől kapott, a feleségtől és a szeretőtől. Olyan foglalkozása volt, amit öntudat nélkül, hát, egyáltalán nem lehet folytani. Ő volt… Vajon ki találja ki? Ez egy kvízkérdés, aki kitalálja, benne van az emberiség felső három százalékában.

Ő volt az az országosan ismert író, aki nem ment el a volt magyartanár temetésére, így aztán nem tudtak összesúgni körülötte a gyászolók, hogy itt van. Helyesebben összesúgtak, de nem körülötte, mert nem volt ott, és épp azt súgták össze, hogy nincs itt, pedig hálás lehetne ennek a tanárnak, nélküle mi lett volna belőle, egy senki, s némiképp ennek a volt diáknak a későbbi sikereit a magyartanár sikereiként értelmezték. De nem jött el, valószínűleg az írók ilyenek, alapvetően hálátlanok.

A történelemtanár felesége megvonta ettől a férfitól ezt az öntudatot, mert be kellett látnia, hogy nincs alternatívája annak az életnek, amit már ilyen hosszú időn át folytatott a férjével, ami kellőképpen unalmas és érzelemhiányos, de ez az ő élete. Tulajdonképpen jó volt belátni, hogy annak a felfénylő életívnek az íróval nincs realitása, s hogy nincs mese, neki maradnia kell a realitásban. Különösen egy realista regényben, mint ez is, nagyon jól jön egy ilyen felismerés. Tovább erősíti a valóság és a mű kapcsolatát, igaz, megvonja a szövegtől a romantikus fordulatokat, s így nem teszi lehetővé, hogy legalább egy regényben megélhessük azt, ami a valóságban soha nem tud megtörténni.